

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-13>

УДК 338.48:502.131.1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

CONCEPTUAL POSITIONS OF TOURISM SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Мажута В'ячеслав Леонідович

аспірант,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1740-4626>**Mazhuta Viacheslav**

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

У статті обґрунтовано концептуальні положення сталого розвитку туризму в Україні з урахуванням системних трансформацій, безпекових викликів і потреб післявоєнного відновлення. Доведено доцільність формування концепції сталого розвитку туризму в межах інтегрованої парадигми сталого, інклюзивного та резильєнтного розвитку. Систематизовано наукові підходи, що формують методологічну основу концепції, та обґрунтовано принципи сталого розвитку туризму, адаптовані до національних умов. Сформульовано концептуальні положення, які відображають логіку інтеграції економічних, соціальних, екологічних та інституційних складових туристичної діяльності й можуть бути використані для розроблення державної та регіональної політики розвитку туризму.

Ключові слова: сталий розвиток туризму; концептуальні положення; післявоєнне відновлення; інклюзивний туризм; резильєнтність; туристичні дестинації; державна політика; територіальний розвиток.

The article substantiates the conceptual foundations of sustainable tourism development in Ukraine in the context of systemic transformations, security challenges, and post-war recovery needs. It is demonstrated that the current development of the tourism sector is characterized by high uncertainty, spatial asymmetry, social vulnerability, and increasing environmental risks, which makes fragmentary management approaches insufficient. In this regard, the necessity of forming an integrated conceptual framework for sustainable tourism development is justified. The study proves that sustainable tourism in Ukraine should be considered within the paradigm of sustainable, inclusive, and resilient development, where tourism functions not only as an economic activity but also as an instrument of territorial recovery, social reintegration, and preservation of natural and cultural heritage. The methodological basis of the proposed concept is formed through the integration of systemic, ecosystem-based, stakeholder-oriented, institutional, territorial-destination, risk-oriented, and resilience-based approaches, which allows tourism to be interpreted as a complex socio-economic and environmental system. The article substantiates a system of principles of sustainable tourism development adapted to national conditions, including balance between economic, social, and environmental objectives; intergenerational responsibility; inclusiveness and barrier-free accessibility; territorial differentiation; partnership and multi-level governance; adaptability and flexibility to external shocks. It is shown that compliance with these principles is a prerequisite for ensuring long-term sustainability and resilience of tourist destinations. As a key scientific result, six conceptual provisions of sustainable tourism development in Ukraine are formulated. They reflect the integration of economic, social, environmental, and institutional components of tourism activity and form a methodological basis for the development of state and regional tourism policies, destination management models, and post-war reconstruction strategies.

Keywords: sustainable tourism development; conceptual provisions; post-war recovery; inclusive tourism; resilience; tourist destinations; public policy; territorial development.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток туристичної сфери України відбувається в умовах суттєвого ускладнення соціально-економічного, інституційного та безпекового середовища. Військова агресія проти Укра-

їни, руйнування туристичної та рекреаційної інфраструктури, трансформація просторової організації туристичних потоків, поглиблення соціальної вразливості населення та зростання екологічних ризиків зумовлюють прин-

ципово нові виклики для функціонування та відновлення туристичної галузі. За цих умов традиційні підходи до управління розвитком туризму, орієнтовані переважно на економічне зростання або маркетингове просування дестинацій, виявляються недостатніми.

Особливої актуальності проблема набуває в контексті післявоєнного відновлення України, коли туризм розглядається не лише як галузь економіки, а й як інструмент соціальної реінтеграції, відновлення територій, формування позитивного міжнародного іміджу держави та активізації місцевого розвитку. За таких умов виникає об'єктивна потреба у формуванні концепції сталого розвитку туризму в Україні, яка б визначала фундаментальні теоретичні орієнтири, наукові підходи, принципи та логіку реалізації сталості в туристичній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сталого розвитку туризму розглядається на перетині трьох взаємопов'язаних дослідницьких ліній: концептуалізація сталого туризму як соціо-еколого-економічної системи; розвиток інструментів управління сталим туризмом на рівні дестинацій, галузі та публічної політики; переосмислення сталості в умовах криз, війни та післявоєнного відновлення. У вітчизняному науковому дискурсі системне узагальнення стратегічних настанов і практик управління сталим розвитком туризму виконано, зокрема, у роботі Г. О. Горіної [8], де акцентовано потребу балансу екологічних, соціокультурних і економічних вимірів сталості та окреслено напрями, що підтримуються міжнародними туристичними інституціями (енергоефективність, ресурсоефективність, кліматична політика, моніторинг на рівні дестинацій тощо).

Важливою для українського контексту є також монографія Н. В. Павліхи, І. О. Цимбалюк, А. Ю. Савчук [10], у якій сталий розвиток туристично-рекреаційної сфери розкрито як комплексне завдання державної та регіональної політики, із поєднанням теоретико-методичного обґрунтування, діагностики та механізмів організаційно-економічного забезпечення.

У статті І. П. Соловія, О. М. Адамовського, І. А. Дубовіча [12] підкреслено значущість «зеленої» економіки та інструментів екологічної сертифікації як практичного механізму впровадження принципів сталості у туристичній діяльності, що посилює прикладний вимір концептуальних розробок.

Паралельно розвивається міжнародна методологічна рамка вимірювання та управління сталим туризмом. Важливим сучасним орієнтиром є документи UN Tourism (UNWTO) [6] щодо пропозицій індикаторів, які акцентують на необхідності порівнюваних показників впливів туризму на економіку, довкілля та соціальну сферу, що підтримує логіку адаптивного управління на основі моніторингу. Додатково інституційно-економічну перспективу підсилюють керівні принципи UNCTAD [5] щодо сталих інвестицій у туризм, що фіксують важливість довгострокової узгодженості з цілями сталого розвитку, багаторівневого врядування та партнерства стейкхолдерів (держави, бізнесу, громад).

Окремий, активно зростаючий напрям досліджень пов'язаний із соціальною складовою сталості, зокрема інклюзивністю та безбар'єрністю туристичних послуг. У статті І. Данчевської та Т. Калайтан [1] підкреслено, що доступність є водночас правовою та економічною категорією, а також обґрунтовано потребу національної стратегії доступного туризму з урахуванням наслідків війни, включно з інфраструктурними й фінансовими інструментами (адміністрування туристичного збору, місцеві фонди розвитку туризму тощо). Також у дослідженнях аргументується, що сталий туризм може виступати драйвером відновлення за умови кластерного підходу, диференціації політик за рівнем наслідків бойових дій та фокусування на резильєнтності дестинацій [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, у наукових дослідженнях останніх років сталий розвиток туризму розглядається як один із ключових напрямів забезпечення довгострокової конкурентоспроможності туристичних територій, збереження природного та культурного потенціалу, а також підвищення соціально-економічної віддачі туристичної діяльності для місцевих громад. Водночас більшість наявних напрацювань зосереджуються на окремих аспектах сталості – екологізації туризму, розвитку «зеленого» чи інклюзивного туризму, впровадженні сертифікаційних механізмів, без формування цілісної концептуальної рамки, здатної інтегрувати ці елементи в єдину логічно узгоджену систему.

Метою статті є обґрунтування концептуальних положень сталого розвитку туризму в Україні з урахуванням сучасних трансформаційних викликів і потреб післявоєнного відновлення туристично-рекреаційної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науці поняття «концепція» розглядається як систематизована сукупність наукових поглядів, ідей та положень, що відображають цілісне бачення певного об'єкта або процесу, визначають його структуру, механізми функціонування та напрями розвитку. На відміну від стратегій чи програм, концепція виконує базисну методологічну функцію, формуючи логічний каркас для подальших управлінських рішень, інституційних трансформацій та прикладних інструментів реалізації.

У цьому контексті концепція сталого розвитку туризму в Україні має розглядатися як узагальнена система теоретичних положень, що відображає специфіку взаємодії економічних, соціальних та екологічних компонентів туристичної діяльності з урахуванням національних умов розвитку, інституційних обмежень та стратегічних цілей держави. Така концепція покликана забезпечити узгодженість між цілями економічного зростання туристичної галузі, потребами місцевих громад, вимогами збереження природного середовища та завданнями післявоєнної відбудови.

Аналіз наукових джерел свідчить, що в українській та зарубіжній літературі концептуальні засади сталого розвитку туризму найчастіше формуються в межах загальної теорії сталого розвитку, яка ґрунтується на ідеї збалансованості розвитку, міжпоколінної відповідальності та інтеграції різних сфер суспільного життя [10].

Водночас специфіка туристичної діяльності як міжгалузевої, просторово локалізованої та соціально орієнтованої сфери зумовлює необхідність адаптації загальнотеоретичних положень сталого розвитку до особливостей функціонування туристичних систем.

Таким чином, концепція сталого розвитку туризму в Україні повинна поєднувати універсальні теоретичні засади сталості з галузевими та територіальними особливостями туристично-рекреаційної сфери, що дозволяє забезпечити її прикладну цінність і наукову обґрунтованість.

Формування будь-якої наукової концепції відбувається в межах певної парадигми, яка визначає домінуючі уявлення про закономірності розвитку, пріоритети наукового пізнання та допустимі інструменти аналізу. У цьому сенсі парадигма виступає теоретичним каркасом, що забезпечує цілісність і внутрішню логіку концептуальних положень.

Парадигмальні зрушення у дослідженні розвитку туризму відбувалися паралельно

з еволюцією загальноекономічних моделей розвитку – від індустріальної та постіндустріальної до парадигми сталого та інклюзивного зростання. Якщо на ранніх етапах туризм розглядався переважно як джерело валютних надходжень і зайнятості, то в сучасних умовах він дедалі більше трактується як складна соціо-еколого-економічна система, що впливає на якість життя населення, стан довкілля та просторовий розвиток територій [8].

Парадигма сталого розвитку, яка сформувалася під впливом глобальних екологічних, соціальних та демографічних викликів, є базисною для формування концепції сталого розвитку туризму в Україні. В її основі лежить ідея паритетності взаємодії у тріаді «економіка – суспільство – довкілля», що передбачає досягнення довгострокових цілей розвитку без виснаження ресурсної бази та поглиблення соціальних дисбалансів. У межах цієї парадигми туризм розглядається не лише як економічна діяльність, а як інструмент комплексного розвитку територій та людського потенціалу.

Для України зазначена парадигма набуває додаткового змістовного наповнення в умовах післявоєнного відновлення. Туристична сфера в цьому контексті інтегрується з парадигмою інклюзивного зростання та резильєнтності, що передбачає здатність соціально-економічних систем адаптуватися до шоків, відновлювати функціональність та формувати нові траєкторії розвитку. Особливого значення набувають питання безбар'єрності, соціальної інтеграції вразливих груп населення, відновлення культурної спадщини та екологічної реабілітації територій, постраждалих унаслідок воєнних дій.

Таким чином, концепція сталого розвитку туризму в Україні формується в межах інтегрованої парадигми сталого, інклюзивного та резильєнтного розвитку, що забезпечує її відповідність сучасним глобальним тенденціям і національним потребам трансформації туристичної сфери.

Формування концепції сталого розвитку туризму в Україні потребує опори на сукупність наукових підходів, які забезпечують багатовимірний аналіз туристичної діяльності, дозволяють інтегрувати різноманітні фактори впливу та врахувати специфіку національного соціально-економічного й просторового розвитку. Застосування лише одного методологічного підходу є недостатнім для адекватного відображення складності туристично-рекреаційної сфери, що функціонує як відкрита сис-

тема з високим рівнем взаємозалежності між економічними, соціальними та екологічними компонентами.

Базисним для формування концепції виступає системний підхід, відповідно до якого туризм розглядається як цілісна соціо-еколого-економічна система, що включає сукупність суб'єктів туристичної діяльності, туристичні ресурси, інфраструктуру, інституційне середовище та споживачів туристичних послуг. Системний підхід дозволяє аналізувати не лише окремі елементи туристичної сфери, а й характер їх взаємодії, ефекти зворотного зв'язку та синергію між різними рівнями управління – державним, регіональним і локальним. Саме в межах системного підходу стає можливим узгодження стратегічних цілей сталого розвитку туризму з інструментами їх практичної реалізації.

Важливим методологічним елементом концепції є екосистемний підхід, який акцентує увагу на взаємозв'язку туристичної діяльності з природними екосистемами та необхідності збереження екологічної рівноваги. У межах цього підходу туризм розглядається як форма господарської діяльності, що використовує природний капітал і водночас впливає на його відтворення. Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців підтверджують, що ігнорування екосистемних обмежень у розвитку туризму призводить до деградації природних ресурсів, втрати рекреаційної привабливості територій та зниження довгострокової економічної ефективності галузі. Для України цей підхід є особливо актуальним з огляду на екологічні наслідки воєнних дій та потребу в екологічній реабілітації постраждалих територій.

Не менш значущим є стейкхолдерний підхід, який передбачає врахування інтересів усіх зацікавлених сторін туристичної діяльності – держави, органів місцевого самоврядування, туристичного бізнесу, місцевих громад, туристів, громадських організацій та міжнародних інституцій. У межах цього підходу сталий розвиток туризму розглядається як результат узгодження часто суперечливих інтересів різних груп, що потребує інституційних механізмів партнерства та діалогу. Наукові дослідження свідчать, що ігнорування інтересів місцевих громад у процесі туристичного розвитку призводить до соціальної напруги, зниження рівня прийнятності туризму та втрати соціального капіталу територій.

Інституційний підхід у межах концепції сталого розвитку туризму орієнтований на аналіз формальних і неформальних правил, норм та

організаційних структур, які регулюють туристичну діяльність. Він дозволяє дослідити ефективність державної політики у сфері туризму, узгодженість нормативно-правового забезпечення з принципами сталого розвитку, а також здатність інституційної системи адаптуватися до умов післявоєнного відновлення. У наукових працях наголошується, що слабкість інституційного середовища є одним із ключових бар'єрів сталого розвитку туризму в країнах з трансформаційною економікою, до яких належить і Україна.

Територіально-дестинаційний підхід передбачає розгляд туризму через призму конкретних територій та туристичних дестинацій як локалізованих систем розвитку. У межах цього підходу сталий розвиток туризму пов'язується з просторовою диференціацією ресурсного потенціалу, соціально-економічними особливостями регіонів і рівнем розвитку інфраструктури. Для України, яка характеризується значною регіональною асиметрією та різним ступенем постраждалості територій унаслідок війни, застосування територіально-дестинаційного підходу дозволяє формувати диференційовані моделі сталого туристичного розвитку з урахуванням локальних умов і пріоритетів.

Окреме місце в методологічній основі концепції займає ризик-орієнтований та результатно-орієнтований підходи, які фокусуються на здатності туристичної сфери протистояти кризам, адаптуватися до невизначеності та відновлювати функціональність після шоків. У сучасних умовах розвитку України ці підходи набувають принципового значення, оскільки дозволяють інтегрувати фактори безпеки, соціальної стабільності та довгострокової життєздатності туристичних систем у концептуальну модель сталого розвитку.

Визначення принципів сталого розвитку туризму є логічним етапом формування концептуальних положень, оскільки саме принципи відображають фундаментальні засади, на яких ґрунтується реалізація сталості в туристичній сфері. Принципи виконують роль нормативно-методологічних орієнтирів, що визначають допустимі напрями розвитку, критерії оцінювання ефективності управлінських рішень та межі використання туристичних ресурсів.

Ключовим принципом сталого розвитку туризму в Україні є принцип збалансованості, який передбачає досягнення оптимального співвідношення між економічними вигодами туристичної діяльності, соціальними інтер-

есами місцевого населення та вимогами збереження довкілля [6; 8; 11; 12]. Збалансованість розглядається не як статичний стан, а як динамічний процес постійного узгодження цілей і результатів розвитку туристичної сфери в умовах змінного середовища.

Принцип міжпоколінної відповідальності полягає в орієнтації туристичного розвитку на довгострокову перспективу, що передбачає збереження природного та культурного потенціалу для майбутніх поколінь [2; 5; 10]. Реалізація цього принципу особливо актуальна для України в умовах післявоєнного відновлення, коли існує ризик короткострокової експлуатації ресурсів з метою швидкого економічного ефекту на шкоду довгостроковій стійкості туристичних територій.

Принцип інклюзивності та безбар'єрності передбачає забезпечення доступності туристичних послуг і інфраструктури для всіх категорій населення, зокрема осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших соціально вразливих груп. У наукових дослідженнях підкреслюється, що інклюзивний туризм не лише сприяє соціальній справедливості, а й формує додаткові економічні можливості для розвитку туристичних дестинацій [1; 9].

Принцип територіальної диференціації передбачає врахування регіональних особливостей розвитку туризму, ресурсного потенціалу та соціально-економічних умов конкретних територій [2; 3; 10]. Він дозволяє уникнути уніфікованих підходів до управління туристичним розвитком і сприяє формуванню адаптивних моделей сталості на регіональному та локальному рівнях.

Принцип партнерства ґрунтується на необхідності взаємодії між державою, бізнесом, місцевими громадами та громадянським суспільством у процесі реалізації цілей сталого розвитку туризму [4; 5]. Реалізація цього принципу забезпечує підвищення легітимності управлінських рішень, ефективність використання ресурсів і стійкість результатів розвитку.

Принцип адаптивності та гнучкості передбачає здатність системи управління туризмом реагувати на зміни зовнішнього середовища, зокрема кризові явища, безпекові загрози та соціально-економічні трансформації [6; 7; 12]. Для України цей принцип є визначальним у контексті формування резильєнтної моделі сталого туристичного розвитку.

Сформульовані парадигмальні засади, сукупність наукових підходів і система принципів створюють методологічне підґрунтя

для визначення концептуальних положень сталого розвитку туризму в Україні. Концептуальні положення відображають узагальнену логіку формування та функціонування туристичної сфери в умовах системних трансформацій, післявоєнного відновлення та довгострокової орієнтації на сталість розвитку (рис. 1). Вони визначають ключові напрями інтеграції економічних, соціальних, екологічних та інституційних складових туристичної діяльності, забезпечуючи цілісність концепції та її прикладну спрямованість.

Перше концептуальне положення стосується того, що сталий розвиток туризму в Україні має розглядатися як складова загальної моделі сталого соціально-економічного розвитку держави та інструмент комплексного відновлення територій у післявоєнний період.

Згідно з цим положенням, туризм виходить за межі вузькогалузевого підходу та розглядається як міжсекторний механізм, що поєднує економічне зростання, соціальну інтеграцію та екологічну реабілітацію. У наукових дослідженнях наголошується, що туристична діяльність за умов належного управління здатна стимулювати розвиток інфраструктури, малого і середнього бізнесу, зайнятості населення та відновлення соціального капіталу територій.

У контексті післявоєнного відновлення України туризм набуває додаткової функції – сприяння реінтеграції постраждалих регіонів у національний економічний простір, збереженню та відновленню культурної спадщини, формуванню позитивного міжнародного іміджу держави. Таким чином, сталий розвиток туризму має бути органічно інтегрований у систему стратегічних пріоритетів державної політики сталого розвитку.

Друге концептуальне положення стверджує, що сталий розвиток туризму в Україні ґрунтується на системній інтеграції економічних, соціальних та екологічних компонентів туристичної діяльності з урахуванням простої та регіональної диференціації.

Це положення відображає необхідність подолання фрагментарності управління туристичною сферою, коли економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку розглядаються ізольовано. Системна інтеграція передбачає узгодження цілей розвитку туристичного бізнесу з потребами місцевих громад і вимогами збереження природного середовища, а також формування механізмів оцінювання сукупного ефекту туристичної діяльності для територій.

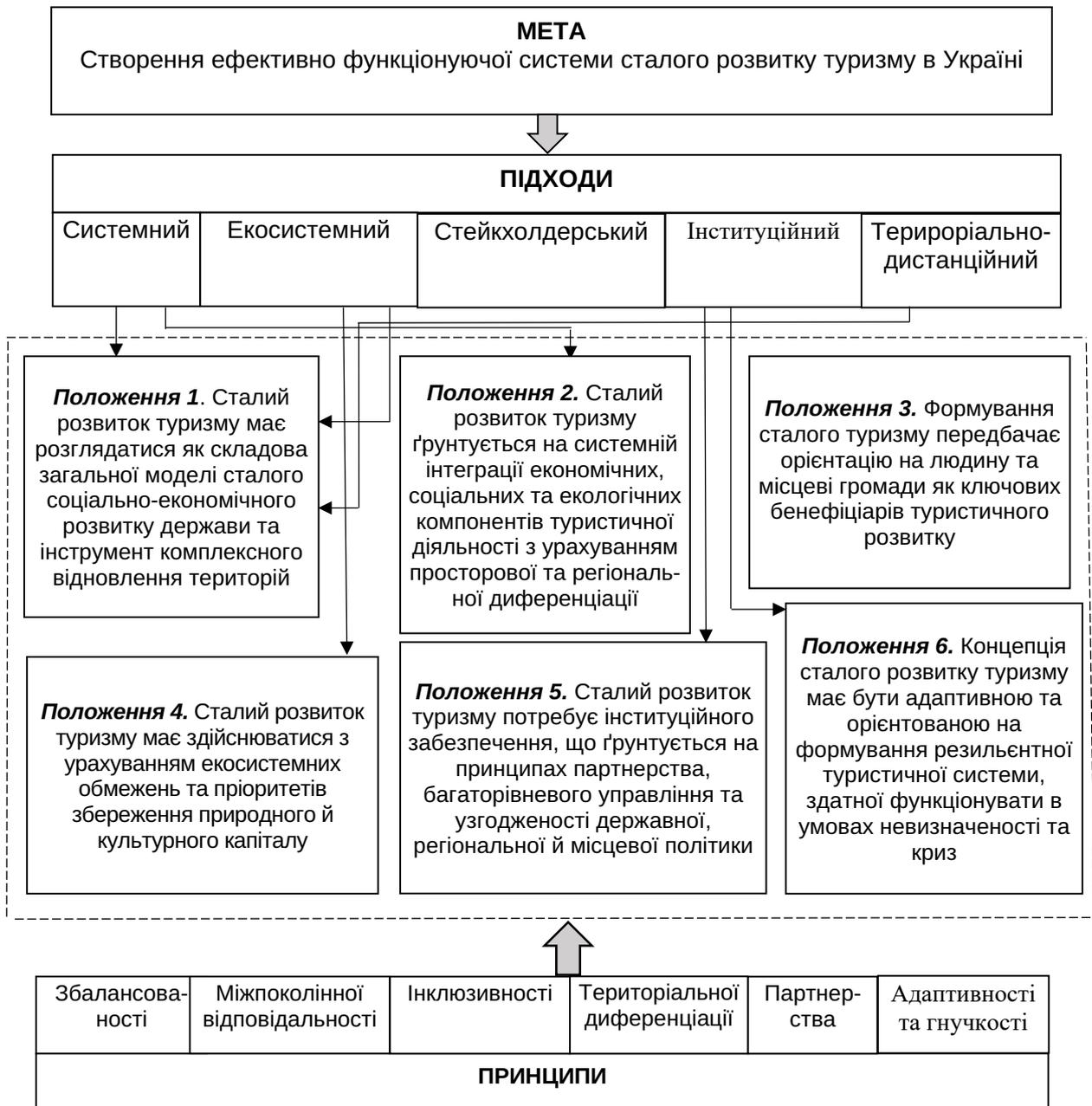

Рис. 1. Концептуальні положення сталого розвитку туризму в Україні

Джерело: сформовано автором

Особливої актуальності це положення набуває для України з огляду на значну регіональну асиметрію туристичного потенціалу та різний рівень соціально-економічного розвитку регіонів. Реалізація сталого розвитку туризму потребує диференційованих моделей управління, адаптованих до локальних умов і ресурсних обмежень, що забезпечує підвищення ефективності використання туристичного потенціалу кожної території.

Третє концептуальне положення декларує, що формування сталого туризму в Україні

передбачає орієнтацію на людину та місцеві громади як ключових бенефіціарів туристичного розвитку.

Відповідно до цього положення, у центрі концепції сталого розвитку туризму перебувають соціальні аспекти – якість життя населення, зайнятість, соціальна згуртованість та участь громад у процесах прийняття управлінських рішень. Без урахування інтересів місцевих громад туризм втрачає соціальну легітимність і стає джерелом конфліктів та соціальної напруги.

Для України це положення є особливо важливим з огляду на зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших соціально вразливих груп населення. Розвиток інклюзивного та безбар'єрного туризму розглядається не лише як соціальна необхідність, а як чинник формування нових сегментів туристичного ринку та підвищення соціально-економічної віддачі туристичної діяльності.

Згідно з четвертим концептуальним положенням, сталий розвиток туризму в Україні має здійснюватися з урахуванням екосистемних обмежень та пріоритетів збереження природного й культурного капіталу.

Це положення ґрунтується на визнанні обмеженості природних ресурсів і необхідності їх раціонального використання в туристичній діяльності. Екологічна деградація туристичних територій призводить до втрати їх рекреаційної привабливості та підриває довгострокову економічну ефективність туризму.

В умовах воєнних дій значна частина природних територій України зазнала екологічних ушкоджень, що зумовлює потребу в екологічній реабілітації та відновленні екосистем. Туризм у цьому контексті має розвиватися з урахуванням принципів екологічної відповідальності, мінімізації антропогенного навантаження та збереження біорізноманіття.

Відповідно до п'ятого концептуального положення, сталий розвиток туризму в Україні потребує інституційного забезпечення, що ґрунтується на принципах партнерства, багаторівневого управління та узгодженості державної, регіональної й місцевої політики.

Інституційний вимір концепції передбачає формування ефективної системи управління сталим розвитком туризму, яка включає нормативно-правове забезпечення, економічні стимули, механізми державно-приватного партнерства та інструменти участі громадськості. Дослідження свідчать, що слабкість інституційного середовища є однією з ключових перешкод реалізації принципів сталого розвитку туризму в країнах з перехідною економікою.

Для України важливим є забезпечення узгодженості національної туристичної політики з регіональними програмами розвитку та ініціативами місцевих громад, що дозволяє підвищити ефективність управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ та сталість досягнутих результатів.

Шосте концептуальне положення стверджує, що концепція сталого розвитку туризму

в Україні має бути адаптивною та орієнтованою на формування резильєнтної туристичної системи, здатної функціонувати в умовах невизначеності та криз.

Це положення відображає необхідність урахування високого рівня ризиків і невизначеності, характерних для сучасного етапу розвитку України. Резильєнтність туристичної сфери передбачає здатність адаптуватися до зовнішніх шоків, зберігати базові функції та відновлювати розвиток після кризових подій.

Формування резильєнтної моделі сталого розвитку туризму потребує інтеграції ризик-орієнтованих підходів, сценарного планування та гнучких управлінських інструментів, що забезпечує довгострокову життєздатність туристичних систем у післявоєнний період.

Висновки. Таким чином, у статті обґрунтовано доцільність формування концептуальних положень сталого розвитку туризму в Україні як цілісної науково-методологічної основи для трансформації туристично-рекреаційної сфери в умовах системних викликів і післявоєнного відновлення. Встановлено, що сучасний розвиток туризму в Україні характеризується високим рівнем невизначеності, просторовою асиметрією, загостренням соціальних та екологічних проблем, що зумовлює необхідність переходу від фрагментарних управлінських рішень до концептуально узгодженої моделі сталого розвитку.

У статті доведено, що концепція сталого розвитку туризму має формуватися в межах інтегрованої парадигми сталого, інклюзивного та резильєнтного розвитку, яка відображає сучасні глобальні тенденції та водночас відповідає специфічним національним умовам України. Обґрунтовано, що сталий туризм доцільно розглядати не лише як економічну діяльність, а як міжсекторний інструмент комплексного розвитку територій, соціальної реінтеграції населення, збереження природного й культурного капіталу та підвищення якості життя громад.

Систематизація наукових підходів дозволила визначити методологічне підґрунтя концепції сталого розвитку туризму, яке поєднує системний, екосистемний, стейкхолдерний, інституційний, територіально-дестинаційний, а також ризик-орієнтований і резильєнтні підходи. Показано, що саме їх комплексне застосування забезпечує адекватне відображення складності туристичної сфери та можливість формування адаптивних моделей управління в умовах кризових трансформацій.

У процесі дослідження сформульовано та обґрунтовано систему принципів сталого розвитку туризму в Україні, зокрема принципи збалансованості, міжпоколінної відповідальності, інклюзивності та безбар'єрності, територіальної диференціації, партнерства, адаптивності й гнучкості. Встановлено, що дотримання цих принципів є необхідною передумовою досягнення довгострокової стійкості туристичних дестинацій та підвищення ефективності державної і регіональної туристичної політики.

На основі парадигмальних засад, наукових підходів і принципів сталості сформульовано концептуальні положення сталого розвитку туризму в Україні, які відображають логіку інтеграції економічних, соціальних, екологічних та інституційних складових

туристичної діяльності. Запропоновані концептуальні положення мають прикладне значення та можуть слугувати методологічною основою для розроблення стратегій розвитку туризму, програм післявоєнного відновлення територій, а також удосконалення механізмів управління туристичними дестинаціями на національному, регіональному та локальному рівнях.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з поглибленням інструментального забезпечення реалізації концепції сталого розвитку туризму в Україні. Зокрема, доцільним є розроблення системи кількісних і якісних індикаторів оцінювання сталості туристичних дестинацій, адаптованих до національних умов і вимог післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Danchevska I., Kalaitan T. Inclusive Tourism: World Experience and Prospects of Development in Ukraine. *Development Service Industry Management*. 2024. № 2. С. 96–104. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(14\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(14)).
2. Global Sustainable Tourism Council (GSTC). GSTC Destination Criteria and Destination Standard. 2023. URL: <https://www.gstc.org/gstc-criteria/gstc-destination-criteria/> (дата звернення: 15.12.2025).
3. Green Destinations. Green Destinations Standard (Version 2.1). 2021. URL: <https://www.greendestinations.org/wp-content/uploads/2024/03/Green-Destinations-Standard-V2-2021-1.1.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).
4. Panagiotopoulou P., Skoultzos S. Stakeholders' involvement in sustainable destination development. *Tourism and Hospitality*. 2025. Vol. 6, No. 5. DOI: <https://doi.org/10.3390/tourhosp6050250>.
5. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Guiding Principles for Sustainable Investment in Tourism. Geneva, 2024. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/diae2024d6_en.pdf (дата звернення: 15.12.2025).
6. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). Measuring the Sustainability of Tourism: Proposals for Indicators. Madrid, 2023. URL: https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2023-09/MST_Indicators_EG_version_Sep2023_13092023_REV1.pdf (дата звернення: 15.12.2025).
7. Yermachenko V., Melnychenko S., Sidak M., Dupliak T., Lositska T. Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. *ACCESS Journal*. 2024. No 5(1). 34-57. [https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1\(3\)](https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1(3))
8. Горіна Г. О. Сталий розвиток туризму: стратегічні настанови та практики управління. *Економіка торгівлі та послуг*. 2023. № 1 (53). С. 52–63. DOI: [10.33274/2079-4762-2023-53-1-52-63](https://doi.org/10.33274/2079-4762-2023-53-1-52-63).
9. Журило М. А., Антонов С. В., Ткачак В. В. Формування інклюзивного туристичного середовища в Україні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 4. С. 288–291. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-43>
10. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Савчук А. Ю. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 210 с.
11. Польова О.Л. Економічні аспекти сталого туризму: принципи та нові можливості. *Економіка та суспільство*. 2025. № 76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-61>
12. Соловій І. П., Адамовський О. М., Дубовіч І. А. Сталий туризм: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-79>.

REFERENCES:

1. Danchevska, I., & Kalaitan, T. (2024). Inclusive tourism: World experience and prospects of development in Ukraine. *Development Service Industry Management*, (2), 96–104. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(14\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(14))
2. Global Sustainable Tourism Council. (2023). *GSTC destination criteria and destination standard*. <https://www.gstc.org/gstc-criteria/gstc-destination-criteria/>

3. Green Destinations. (2021). *Green destinations standard (Version 2.1)*. <https://www.greendestinations.org/wp-content/uploads/2024/03/Green-Destinations-Standard-V2-2021-1.1.pdf>
4. Panagiotopoulou, P., & Skoultos, S. (2025). Stakeholders' involvement in sustainable destination development. *Tourism and Hospitality*, 6(5). <https://doi.org/10.3390/tourhosp6050250>
5. United Nations Conference on Trade and Development. (2024). Guiding principles for sustainable investment in tourism. https://unctad.org/system/files/official-document/diae2024d6_en.pdf
6. United Nations World Tourism Organization. (2023). *Measuring the sustainability of tourism: Proposals for indicators*. https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2023-09/MST_Indicators_EG_version_Sep2023_13092023_REV1.pdf
7. Yermachenko, V., Melnychenko, S., Sidak, M., Dupliak, T., & Lositska, T. (2024). Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. *ACCESS Journal*, 5(1), 34–57. [https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1\(3\)](https://doi.org/10.46656/access.2024.5.1(3))
8. Horina, H. O. (2023). Sustainable tourism development: Strategic guidelines and management practices. *Ekonomika torhivli ta posluh*, 1(53), 52–63. <https://doi.org/10.33274/2079-4762-2023-53-1-52-63>
9. Zhurylo, M. A., Antonov, S. V., & Tkachek, V. V. (2024). Formation of an inclusive tourism environment in Ukraine. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 9(4), 288–291. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-43>
10. Pavlikha, N. V., Tymbaliuk, I. O., & Savchuk, A. Yu. (2022). *Sustainable development of tourism and recreation: Current challenges and prospects for Ukraine*. Lutsk: Vezha-Druk.
11. Polova, O. L. (2025). Economic aspects of sustainable tourism: Principles and new opportunities. *Economy and Society*, (76). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-61>
12. Solovii, I. P., Adamovskyi, O. M., & Dubovich, I. A. (2023). Sustainable tourism: Current state and development prospects in Ukraine. *Economy and Society*, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-79>

Дата надходження статті: 03.02.2026

Дата прийняття статті: 18.02.2026

Дата публікації статті: 25.02.2026